

موضوعات

کتابهای درسی در پایه های پنجگانه

هدیه های آسمان

حمیدرضا ایرانی
مدرس دانشگاه فرهنگیان

بخش احکام اسلامی

از آن جا که دانش آموزان دوره ی ابتدایی در هفت سال دوّم تربیتی قرار دارند، تبعیت آنان از پدر، مادر و معلم بیش از دوره های دیگر است. در این دوره دانش آموزان توصیه های دیگران را می پذیرند و به سخن بزرگان بهتر گوش می دهند. از این رو لازم است ارزش ها، آداب و قوانینی را که درک می کنند، به آنان آموخت و به انجام آن ها فراخواند.

بعضی از کودکان، با برخی از احکام ساده‌ی مورد نیاز یک فرد مسلمان در این دوره‌ی سنی، آشنایی دارند. آن‌ها معمولاً برخی احکام طهارت و نجاست را می‌دانند، اعمال و حرکات ظاهری نماز، مقدمات و برخی اذکار آن را بلدند و با روزه و مراسم آن تا حدودی آشنایی دارند.

روایات اسلامی نیز به والدین توصیه کرده‌اند تا برخی از تعالیم را در کودکی برای کودکان مطرح سازند و از آن‌ها بخواهند که در حد توان خود آن‌ها را فرا گرفته، به کار بندند.

البته بخش عمده ی این آموزش ها، به سنین هفت سالگی به بعد موکول شده است.

بر پایه ی این احادیث باید پیش از هفت سالگی برخی زمینه های لازم در مورد نماز مانند اذکار و شعارهای اسلامی را در کودکان به وجود آورد و حتی در حد ساده ای وضو، ایستادن رو به قبله، رکوع و سجود را نیز به آنان آموزش داد تا گاهی آن را در کنار پدر و مادر تمرین کنند و به تدریج با انجام این فریضه ی مهم انس پیدا کنند.

آموزش های احکام در دوره ی دبستان، از دو نظر اهمیت دارند:

۱- تقویت انس و علاقه نسبت به دین و اعمال دینی

۲- تکمیل آموخته های کودکان به ویژه دختران که در همین دوران به سن تکلیف رسیده اند.

با توجه به **تقدم بلوغ جنسی و عقلی دختران** نسبت به پسران، لازم است خانواده و مدرسه به این موضوع توجه کنند و به نیازهای آموزشی و تربیتی آن ها در چارچوب یک برنامه ی ویژه پاسخ دهند.

همین تقدم بلوغ عقلی و جنسی سبب می شود که ازدواج دختران با پسرانی صورت گیرد که معمولاً چند سال از آن ها بزرگ تر هستند.

به همین جهت باید آموزش های مربوط به زندگی و برخی از **احکام و آداب دینی برای آنان زودتر انجام پذیرد.**

برنامه ی درسی باید این آموزش های ویژه را پیش بینی کند و اهداف و مفاهیم آن را مشخص کند

در آموزش بخش احکام در دوره ی ابتدایی، چند اصل را باید مورد توجه قرار دهیم:

۱- اصل تدریج و تمرین: برای تثبیت رفتار دینی بایستی این اصل را مورد عنایت قرار دهیم.

۲- اصل صحت: آنچه به نام احکام به دانش آموزان آموزش می دهیم بایستی صحیح و مستند باشد، ضمناً احکام باید صورت مستقیم تدریس شوند و دانش آموزان باید نحوه وضو گرفتن و نماز خواندن و ... را از نزدیک ببینند.

۳- اصل عدم سختگیری: به چند دلیل در آموزش احکام نباید سختگیری صورت گیرد. یکی اینکه سخت گیری زیاد ممکن است باعث بیزاری و دلزدگی دانش آموزان باشد و دوم اینکه ممکن است در دانش آموزان اضطراب و وسواس به وجود آورد، دیگر اینکه به خصوص در مورد پسرها چون هنوز به سن تکلیف نرسیده اند وقت برای تمرین باقی است.

همچنین رعایت نکاتی در آموزش این بخش به دانش آموزان دوره ابتدایی لازم و ضروری می باشد:

الف) گزینش و آموزش احکام مورد نیاز کودکان در مقطع ابتدایی:

یادگیری انبوهی از احکام و مسائل شرعی برای دانش آموزان ابتدایی، سخت و گاهی غیر ممکن است.

به همین دلیل، یکی از معیارهای موجود در راهنمای برنامه برای انتخاب و گزینش احکام، توجه به نیاز دوره های سنی دانش آموزان است.

به این ترتیب، مسائلی که مورد ابتلای دانش آموزان دوره ی ابتدایی و یا پایه های خاصی از این دوره نیستند، می توانند موقتاً از برنامه ی درسی کنار گذاشته شوند تا در سن و دوره ی تحصیلی خاص خود آموزش داده شوند.

رعایت این اصل هم به سبک تر شدن بار آموزش احکام دوره ی ابتدایی کمک می کند و هم اثر گذاری بیش تر آموزش ها را سبب می شود.

(ب) توجه به تفاوت‌های جنسیتی و نیازهای هر کدام از دو جنس پسر و دختر:

طبق فتوای عموم مجتهدان زمان حاضر، دختران در کلاس سوم ابتدایی به سن تکلیف می‌رسند و باید اعمال دینی را با شرایط خاص خود انجام دهند. این در حالی است که پسران در دوره‌ی راهنمایی همین مرحله را تجربه می‌کنند. بنابراین لازم است دختران احکام مورد نیاز خود را بیاموزند. در حالی که از نظر شرعی چنین الزامی برای پسران نیست.

ج) رعایت اعتدال در آموزش احکام و پرهیز از افراط و تفریط در این زمینه: سخت گیری و آسان گیری بیش از حد در آموزش احکام می تواند آسیب زا باشد. سخت گیری بیش از حد می تواند موجب **ایجاد اضطراب و نگرانی و حتی وسواس در دانش آموزان** شود. یادآوری این نکته لازم است که دانش آموزان در اوایل دوره ی ابتدایی، مطلق گرا هستند و به همین جهت، وقتی قاعده ای را می شنوند، آن هم از زبان معلم خود که دوستش دارند و آن هم در زمینه ی امور دینی، خود را ملزم به رعایت بی چون و چرای آن می دانند و این امر ممکن است آن ها را به وسواس و اضطراب بیندازد. بنابراین، **در بیان و آموزش احکام از سخت گیری های بی مورد در این زمینه باید پرهیز کرد.**

البته باید توجه داشت که سهل گیری بیش از اندازه هم می تواند دانش آموزان را در انجام صحیح اعمال دینی دچار مشکل کند مهم آن است که **تأکیدهای معلم بر شیوه ی صحیح انجام اعمال دینی، بیش از اندازه و به شکلی خشونت آمیز نباشد و با ملایمت و تمرین و تکرار مناسب، زمینه ی انجام صحیح آن ها فراهم شود.**

(د) استفاده از روشهای جذاب در آموزش احکام:

آموزش احکام و مسائل شرعی به دانش آموزان دوره ی ابتدایی، به دلیل نوع معارف مورد نظر در این زمینه، می تواند دشوار و فاقد جذابیت باشد و این هنر معلم است که با استفاده از روش های مناسب، جذابیت های لازم را در آن ایجاد کند. شاید یکی از بهترین توصیه ها در این زمینه، **ایجاد مسئله و موقعیت عینی برای آموزش یک حکم و یا مسئله ی خاص باشد.**

(هـ) رعایت تمرین و تکرار در آموزش احکام:

آموزش احکام باید به تدریج انجام شود و فرصت تمرین و تکرار فراوان به دانش آموزان داده شود. در این صورت، از این جهت فشار نامتعارفی بر دانش آموزان وارد نمی آید و امکان یادگیری درست اعمال دینی فراهم می شود.

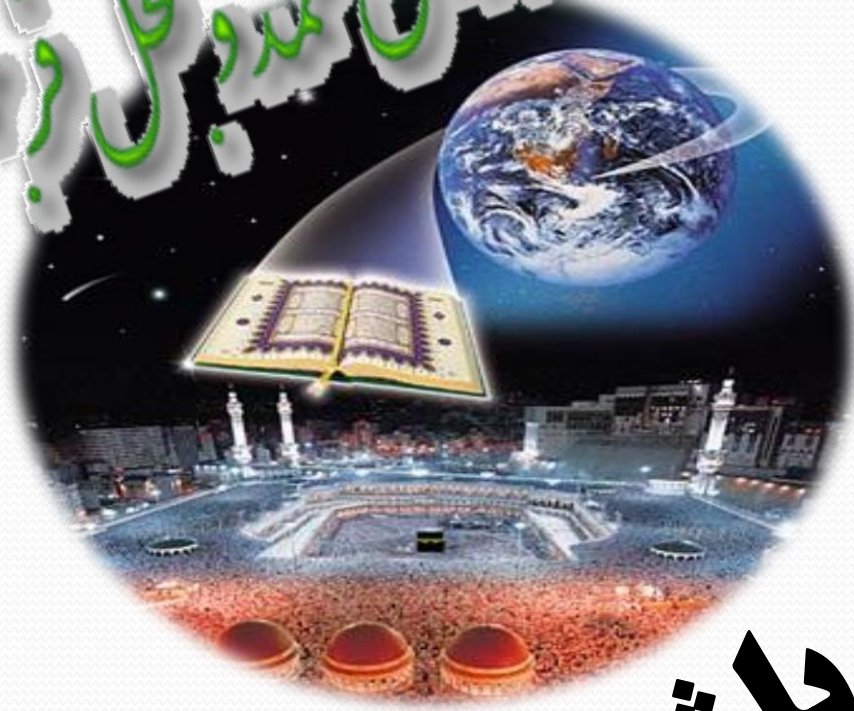
روش های اختصاصی در آموزش احکام:

از آن جا که اغلب مباحث مربوط به احکام باید رفتارها و مهارت هایی را در فراگیر ایجاد کند، پس بهتر است معلم روش هایی را برگزیند که در آن اجازه ی تمرین و ممارست به فراگیر داده می شود؛ یعنی علاوه بر بیان احکام، موقعیت های تمرین و تکرار آن ها باید فراهم شود تا بر اثر تکرار و ممارست، جا افتاده و انجام آن ها آسان شود.

هم چنین در دروسی که کودکان را با مراسم اسلامی از قبیل اعیاد، جشن ها، سوگواری ها و مراسم عبادی آشنا می سازد، بهتر است این مراسم در مدرسه برپا شود و مسئولیت و نقش اصلی بر عهده ی دانش آموزان باشد و معلم چونان کارگردانی بازیگران خود را به صحنه آورد و هر کدام در جای خود به ایفای نقش پردازند تا در لذت حاصل از همکاری، شریک باشند و اهداف درس در خلال چنین رفتارهایی حاصل گردد.

روش های یاران یاور و بعضی از روش های گروهی برای این گونه مباحث مناسب اند.

اللهم صلى على محمد وآل محمد وعلى أزهارهم



سید بلبل جانی